

बेसबॉलने आम्हाला वाचवले

लेखक: केन मोचिझुकी, चित्र: डॉम ली
मराठीत: प्रभाकर नानावटी



प्रस्तावना

1942 साली, जेव्हा अमेरिका जपानविरुद्ध युद्धात उतरली तेव्हा अमेरिकी सैन्याच्या आदेशानुसार अमेरिकेत राहणाऱ्या सर्व जपानी नागरिकांना पश्चिम किनाऱ्या प्रदेशातून मध्य अमेरिकेतील वाळवंटी प्रदेशाततील एका कॅम्पमध्ये स्थलांतरित करण्यात आले. व तेथे त्यांना नजरकैदेत ठेवण्यात आले.

त्याचे कारण?

अमेरिकेच्या सरकारला कुठले जपानी निष्ठावंत आहेत व कुठले देशद्रोही आहेत याची कल्पना नव्हती. हे सर्व जपानी अमेरिकेचे नागरिक होते व दुसऱ्या महायुद्धात त्यांच्यापासून कुठलाही धोका नव्हता.

1988 मध्ये अमेरिकेच्या शासनाने आपली चूक मान्य केली व त्यांची माफी मागितली.





एके दिवशी माझे डॅडी कॅपच्या बाहेरील विशाल वाळवंटी प्रदेश पाहत उभे होते. त्यांनी ताबडतोब तेथे बेसबॉलचे मैदान उभे करण्याचा निर्णय घेतला. त्यांच्या मते कॅपमधील लोकांच्याकडे करण्यासारखे काही तरी हवे. येथे आम्ही समर कॅप म्हणून वा रिसॉर्टमध्ये राहायला आलो नाही. आम्ही वाळवंटात आहोत. चारी बाजूने तारेचे कुंपण घातलेले आहे. तेथे बंदूकधारी सैनिकांचा खडा पहारा आहे. आम्ही पळून जाऊ नये म्हणून ही काळजी घेतली जात आहे. ऊंच गोपुरावरील सैनिक आम्ही कुठेही असलो तरी बघू शकतात. आमच्यावर नजर रोखून पहात आहेत. डॅडी त्या विराण वाळवंटातून फाटलेल्या जमिनीवरून जात असताना “आम्ही येथे का आले आहोत?” हा प्रश्न मी विचारला.

“ कारण अमेरिका जपानविरुद्ध युद्धात उतरली आहे. त्यामुळे त्यांचा जपानी नागरिकांच्यावर विश्वास नाही. आम्हाला नजरकैदेत ठेवणे अन्यायकारक आहे. जरी आम्ही जपानी असलो तरी आता आम्ही अमेरिकेचे नागरिक आहोत!” बोलता बोलता त्यांनी एका काठीने बेसबॉल मैदानासाठी एक खूण केली.

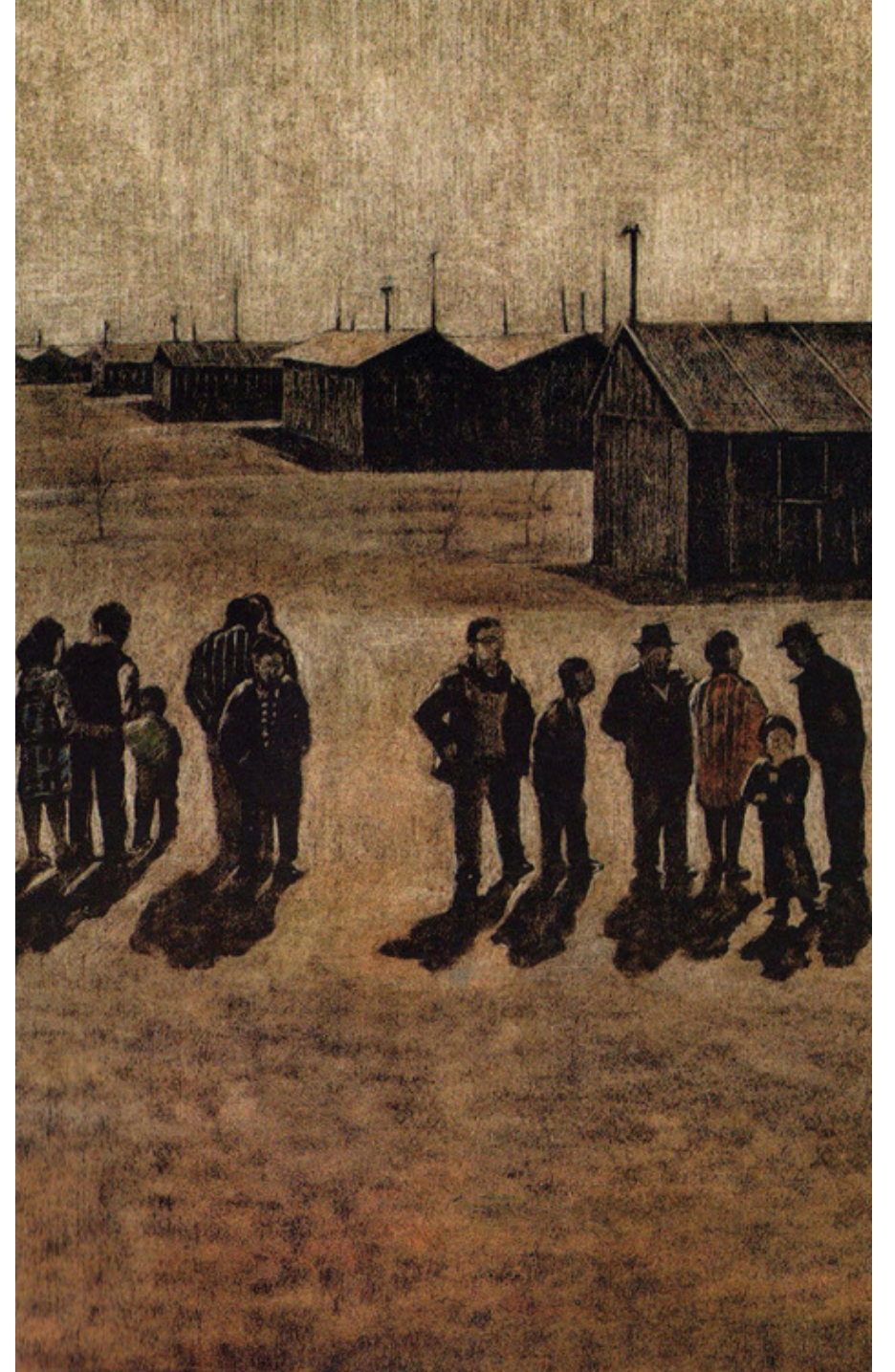


या कॅपमध्ये यायच्या अगोदर मी इतर मुलांपेक्षा फार लहान व हडकुळा होतो. खेळासाठी निवडताना कर्णधारांचे लक्ष माझ्याकडे अगदी शेवटचे असायचे. काही दिवसांपूर्वी ही समस्या जास्त वाढली. माझे मित्र मला चिडवू लागले. काहीही कारण नसताना माझ्याशी बोलणे सोडून दिले. त्यावेळी रेडियोवर पर्ल हार्बर, पर्ल हार्बर हेच जास्त वेळा ऐकू येत होते. एके दिवशी माझे आई-वडील मला शाळेतून काढून टाकण्यासाठी आले. आई रडत होती. कारण तिला हे घर सोडून जाण्यास सांगण्यात आले होते. घर रिकामे करण्यासाठी घरातील सामान फेकून देण्यास सांगितले होते. मग एके दिवशी बसमधून आम्हाला दूर कुठेतरी नेण्यात आले. काही दिवस आम्हाला घोड्याच्या पागेत ठेवण्यात आले होते. येथे येण्यापूर्वी काही दिवस आम्ही घोड्याच्या पागेत राहत होतो.



कॅम्पमध्ये घरच्यासारखे वातावरण नव्हते. दिवसा भरपूर उकाडा आणि रात्री कडाक्याची थंडी होती. दिवसभर धुळीच्या वादळामुळे समोरचे काही दिसत नव्हते. घरातल्या सर्व वस्तूंमध्ये वाळू असायची. सगळीकडे वाळूच वाळू. काही वेळा आंघोळ करत असताना किंवा जेवणासाठी रांगेत असताना वाळूचे वादळ आमच्या अंगावर येत होते. पूर्वीच्या घरी आंघोळ करण्यासाठी स्वतंत्र बाथरूम होती. परंतु येथे सर्वांच्याबरोबर एकाच बाथरूममध्ये आंघोळ करावी लागत असे.

आम्हाला सगळ्यांच्याबरोबर जेवण करावे लागत होते. माझा मोठा भाऊ, टेडी, त्याच्या मित्रांबरोबर बसून जेवत होता. आम्ही अनेक लोकांबरोबर दाटीवाटीने एकाच बराकीत राहत होतो. बराक फार छोटी होती. त्याला भिंती नव्हत्या. रात्रीच्या वेळी लहान मुलं रडायला लागले की झोप मोडून जायची व पुन्हा झोप येत नव्हती.









जुन्या घरी घरातली माणसं काहीना काही तरी काम करत असत. परंतु येथे करण्यासारखे कामच नव्हते. दिवसभर कुठे तरी उभे राहून किंवा बसून लोक वेळ घालवत होते.

एके दिवशी वडिलांनी टेडीला एक ग्लास पाणी आणण्यास सांगितले. “तुम्हीच घेवून या,” टेडीने उलट उत्तर दिले.

“काय म्हणालास?” वडिलाना राग आला होता. काही वडिलधारी मंडळींनी टेडीला “वडिलांना असे कसे काय उत्तर देवू शकतो?” म्हणून रागावले.

टेडी तणतणत उभा राहिला व बसलेल्या क्रेटला लाथ मारून निघून गेला. टेडी वडिलाबरोबर असे काही तरी उलट उत्तर दिलेले पहिल्यांदाच मी ऐकत होतो.

या घटनेनंतर वडिलाना बेसबॉलच्या मैदानाची किती गरज आहे हे कळाले. त्यानंतर आम्ही कुदळ, फावडे घेवून बराकीच्या जवळ पास असलेल्या मैदानातील झाडे-झुडपे साफ करण्यास सुरुवात केली. टॉवरवरील सैनिक आमच्याकडे नजर रोखून बघत होते. काही वेळानंतर आणखी मुलं व मोठी माणसं यात सामील झाली व मदत करू लागले. बेसबॉल खेळण्यासाठी आमच्याकडे एकही साहित्य नव्हते. परंतु ही लोक फार चाणाक्ष होते. एक कालवा करून त्यांनी मैदानावर पाणी आणले. पाण्यामुळे साचलेली धूळ जमीनीवर बसली व जमीन घट्ट झाली. खेळण्यासाठी मैदान तयार झाले. मैदानाची सीमारेषा दाखवण्यासाठी तेथे झाडं नव्हती. म्हणून लाकडी खांब रोवून सीमारेषा निश्चित केल्या. खेळण्यासाठी बॅट, बॉल व हातमोजे काहीही नसल्यामुळे आमच्या मित्रानी या गोष्टी कापडी गाठोड्यात बांधून पाठविले. माझी आई व इतर बायकांनी गादीवरील पलंगपोस वापरून आमचे युनिफॉर्म तयार केले. ते खऱ्याखऱ्या युनिफॉर्मसारखेच दिसत होते.





मी खेळायचा प्रयत्न करू लागलो. परंतु मला ते जमत नव्हते. “आणखी जास्त सराव करायला हवे,” असे वडील म्हणत होते. आमच्या गावातल्यापेक्षा येथील खेळणे सोपे होते. कारण सगळे खेळाडू माझ्याच वयाचे व आकाराचे होते.

मी भरपूर सराव करत होतो. टॉवरवरील सैनिक माझ्याकडे लक्ष ठेऊन होता. *इतर मुलं मला त्रास देत असल्यामुळे मला खेळता येत नाही* असे त्याला वाटले असेल. म्हणून तो बघत असताना मी चांगल्या प्रकारे खेळण्याचा प्रयत्न करत होतो.

मैदानावर कुणी ना कुणी तरी खेळतच असत. लहान, मोठे, वयस्कर, तरुण तेथे खेळू लागले. मी सेकंड बेसवर खेळू लागलो. कारण *ती सोपी आहे* असे माझ्या टीमने सांगितले होते. मी बॅटिंग करत असताना सर्व खेळाडू माझ्या भोवती कडे करून उभे राहत होते. माझ्या मागचा खेळाडू व प्रेक्षक “इझी आउट” म्हणून ओरडत असत. कित्येक वेळा मी फक्त एकच धाव काढत होतो.





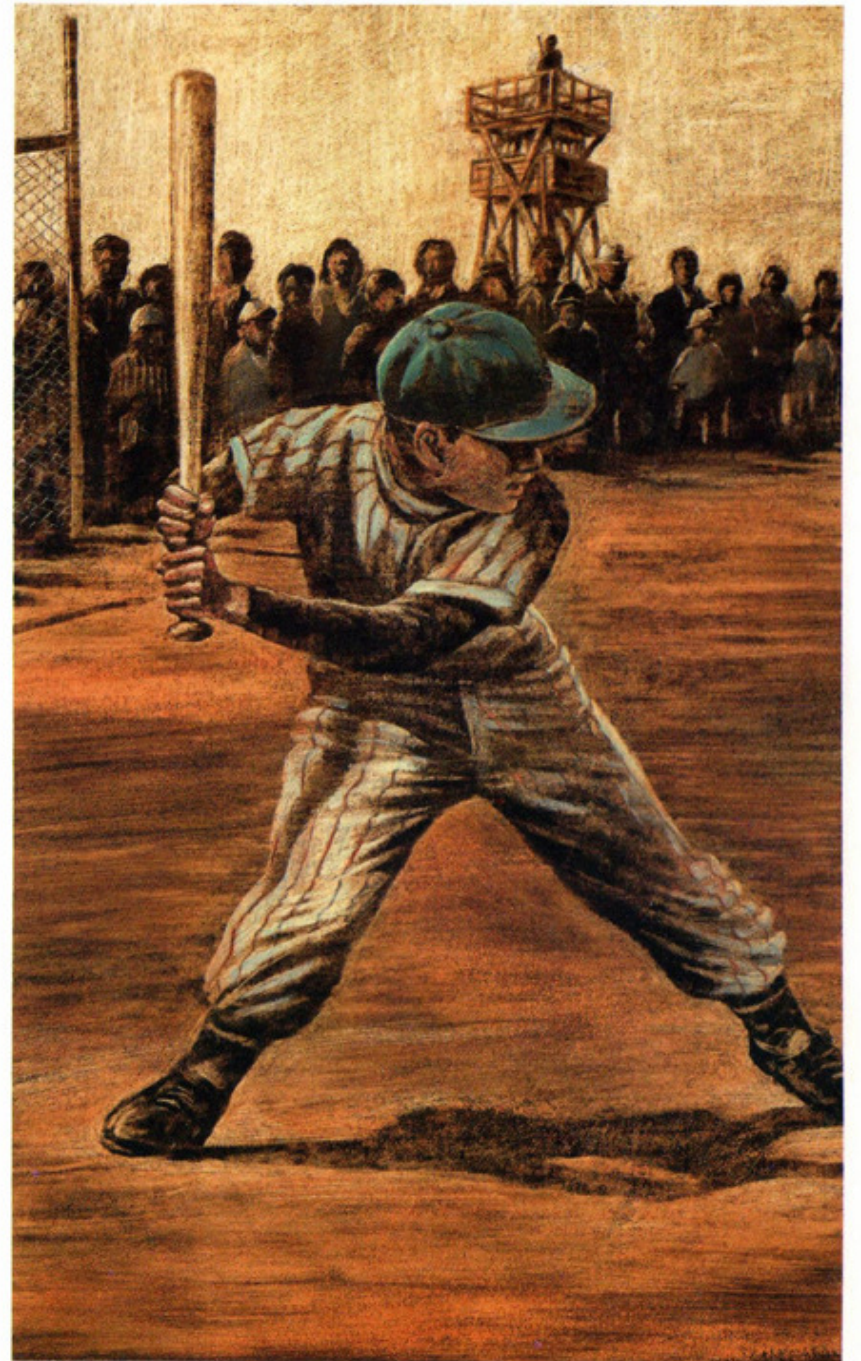
अशा प्रकारे आम्ही वर्षभर खेळत होतो. आता आम्हाला अंतिम खेळ खेळून चॅंपियन टीम निवडायची होती. आमच्या टीमचा नंबर खालून दुसरा होता. विरुद्ध बाजूची टीम अगोदरच्या टीमला 3 विरुद्ध 2 गोलनी हरवलेली होती. आमचे दोन खेळाडू अगोदरच बाद झाले होते. आमचा एक खेळाडू सेकंड बेसवर होता.

माझ्या हातात बॅट होती. दोन चेंडू फेकले होते. दोन्ही वेळा बॉल माझ्या बॅटला लागलाच नाही. सेकंड बेसवरचा माझा मित्र प्रार्थना करत होता. “कसे तरी करून बॅट चालव, त्यामुळे तुझी जागा दुसरा कुणी तरी घेऊ शकेल.” प्रेक्षक जोरजोराने ओरडत होते. “जोराने फटके मार, तुझी टीम जिंकेल!!”



फौल रेषेच्या मागे असलेल्या त्या उंच टॉवरकडे मी बघत होतो. टॉवरवरील तो सैनिक कठड्याला हात टेकून उभा होता. त्याच्या गॉगलमधून सूर्यकिरण तळपत होते. तो नेहमीच माझ्याकडे टक लावून पहायचा, माझ्यावर लक्ष ठेवायचा. मी वैतागलो होतो. मी हातात बॅट घट्ट पकडली. दोन तीन वेळा हवेत फिरवली. मला काही झाले तरी चालेल परंतु त्या टॉवरच्या पलिकडे मला चेंडू मारायचा होता. सगळीकडे चिडीचुप्प. व पिचरने चेंडू फेकला.







मी बरोबर नेम धरून बॅटने चेंडूला मारलो. इतका मोठा आवाज मी कधीच ऐकला नव्हता. माझ्या अपेक्षेपेक्षा चेंडू भरपूर लांब गेला होता. वाळवंटाच्या उन्हात चेंडू आकाशात दिसत होता. मी पळत पळत फस्ट बेसला आलो. चेंडू डाव्या बाजूच्या खेळाडूच्या डोक्यावरून गेला. मी बाद होईन असे वाटले. परंतु कुठलीही पर्वा न करता जोराने पळू लागलो. होम बेसला केव्हा पोचलो हेच मला कळले नाही.

मला काय झाले हे कळायच्या अगोदर माझ्या टीममधील मित्रांनी मला खांद्यावर घेतले. मी त्या टॉवरकडे बघत होतो. तिथल्या सैनिकानी हात हलवून माझे अभिनंदन केले. मला बघून तो हसत होता.





परंतु ही स्थिती फार दिवस टिकली नाही. युद्ध संपल्यानंतर आम्ही कॅपमधून पुन्हा एकदा आमच्या राहत्या घरी परत गेलो. तेथे लेनमधील आणि शाळेतील कुणीही माझ्याशी बोलतही नव्हते. कॅपमधील माझे मित्र इतस्तत विखुरलेले होते. आमच्या घरापाशी कुणीच राहत नव्हते. येथेसुद्धा मला एकट्यालाच जेवण घ्यावे लागत होते.



पुन्हा बेसबॉलचा सीजन सुरु झाला. पुन्हा एकदा क्लासमधला सर्वात लहान विद्यार्थी मीच होतो. कॅपमधील बेसबॉल खेळामुळे माझी प्रकृती चांगली होती. काही लोकांना मी चांगल्याप्रकारे बेसबॉल खेळतो याची कल्पना होती. ते अजूनही मला 'छोटू' म्हणत होते. फक्त आता 'छोटू' म्हणताना गालातल्या गालात हसत होते.

पहिल्याच डावातच मी या टीमचा सदस्य आहे असे मला वाटू लागले. सगळी मुले बसमध्ये मौजमजा करत होते. हसत होते. परंतु जेव्हा मी बसमधून उतरलो तर माझी टीम किंवा ती दुसरी टीम किंवा त्या गर्दीत माझ्यासारखा कुणीही दिसत नव्हता.

मैदानात उतरल्यावर माझे हात कापायला लागले. सगळे डोळे माझ्यावरच रोकले आहेत की काय असे वाटू लागले. माझ्या हातून चूक व्हावी अशीच ते पेक्षा करत होते की काय? मला चिडवण्याची ते वाटच बघत होते की काय? तितक्यात गर्दीतून 'जापानी' म्हणून ओरडल्याचा आवाजही आला. कॅपमध्ये हा शब्द मी कधीच ऐकला नव्हता. ते माझा द्वेष करत होते याची मला कल्पना होती.



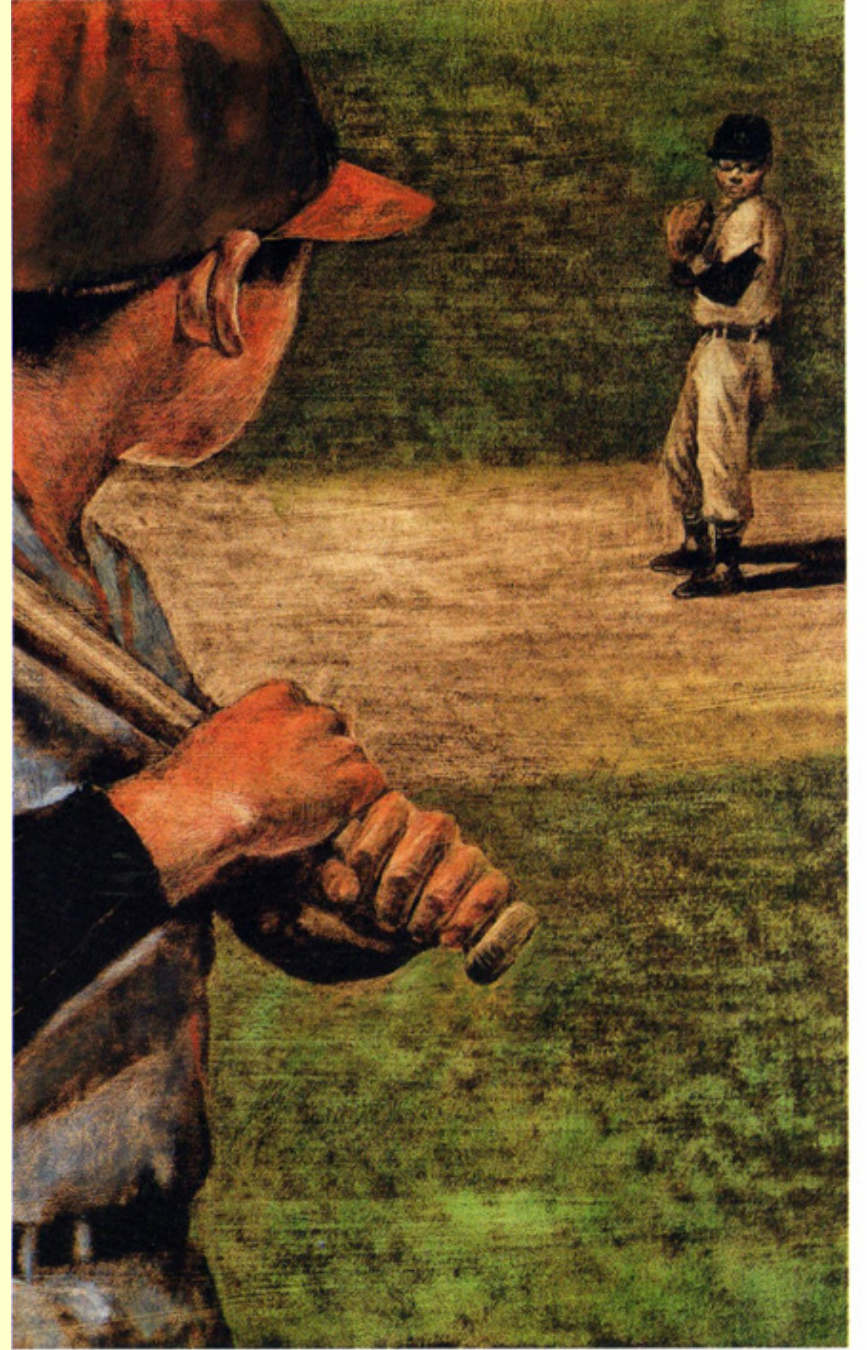
माझी टीम बॅटिंग करत होती. आणि मला बॅट्समन म्हणून यानंतर जायचे होते. मी खाली मान घालून बघत होतो. आजारपणाचे सोंग घेऊन या मानहानीतून मला सुटका करून घ्यावेसे वाटत होते. परंतु माझ्या टीमची नाचक्की होईल. मग शाळेतील मुलं मला 'डरपोक' म्हणून चिडवू लागतील. आता 'जपानी' म्हणून चिडवतच असतात.

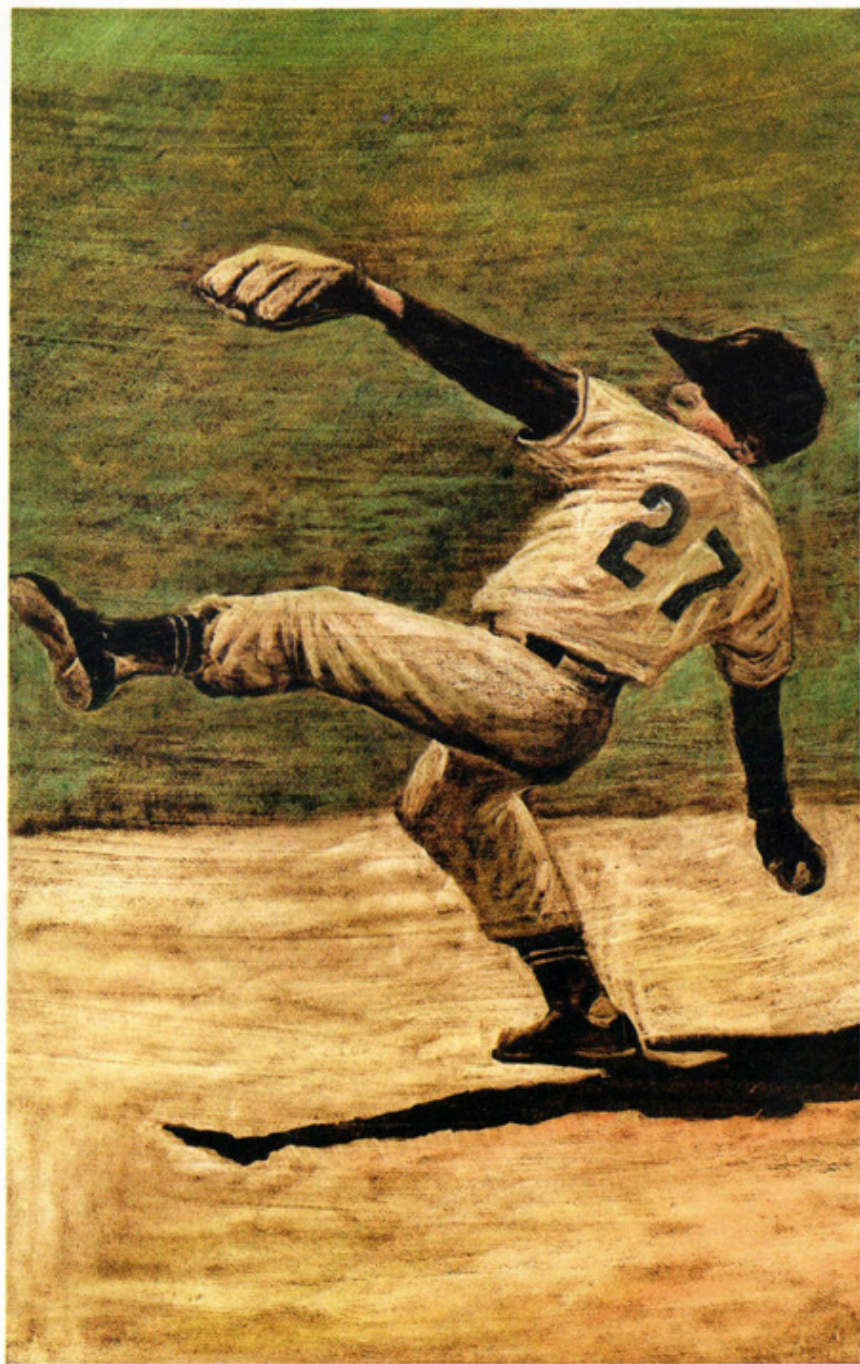
आता मला बॅटिंगला जायचे होते. "हा जपानी काही कामाचा नाही!" असे गर्दीतून कुणीतरी ओरडत होते. "मैदान सोडून बाहेर सटक!!" मला हे ऐकू येत होते. मी दोनदा बॅट फिरवली. परंतु चेंडू बॅटला लागलाच नाही. माझ्याकडून चूक झाली की गर्दी जोरजोराने किंचाळत होती. त्यामुळे माझ्या टीमच्या मित्रांचा आवाज दाबला जात होता. माझे मित्र मला उत्साहित करण्यासाठी "छोटू मार! जोराने मार!! नक्कीच धाव मिळेल!" असे ओरडत होते. मी एक पाऊल मागे ठेवून दीर्घ श्वास घेऊ लागलो.





मी क्रीजमध्ये आल्यानंतर माझे लक्ष बॉल
टाकण्यासाठी सज्ज असलेल्या पिचरकडे गेले.
त्याच्या चष्म्यातून सूर्यकिरण चमकत
चमकत बाहेर येत होते. मला टॉवरवरील
सैनिकाची आठवण झाली. आम्ही एकमेकाकडे
निरखून बघत होतो. मग मी माझ्या
भोवतीच्या गर्दीचा आवाजाला मिटवून
टाकलो. व पूर्ण तयारीनिशी उभे राहिलो. हात
फिरवत पिचरने चेंडू टाकला.









मी पूर्ण जोर लावून बॅटने चेंडूला मारला. पुन्हा एकदा मला मारलेला आवाज जोराने ऐकू आला. मान वर करून मी बघत होतो. लहान चेंडू आकाशातील पिंजलेल्या पांढऱ्या ढगातून आरपार गेला होता. चेंडू सीमारेषेच्या बाहेर जावून पडणार असे मला वाटत होते.



केन मोचिझुकी

हा लेखक, पत्रकार आणि नट आहे. दुसऱ्या महायुद्धाच्या वेळी त्याच्या जपानी आई वडिलांना आयडोहाच्या मिनिडोका कॅम्पमध्ये पाठविले होते. तो आता सिएटलमध्ये राहतो.

डोम ली

याचा जन्म आणि बालपण दक्षिण कोरियातील सेओलमध्ये गेला. त्याला न्यूयॉर्क शहरातील स्कूल ऑफ व्हिज्युअल आर्ट्स मधील मास्टर्स डिग्री मिळालेली आहे. तो आता न्यू जेर्सीमध्ये राहतो.

Printed in Hong Kong

LEE & LOW BOOKS Inc.
95 Madison Avenue
New York, NY 10016